

دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکز
دانشکده هنر و معماری / گروه پژوهش هنر

پایان نامه
برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)
گرایش : پژوهش هنر

عنوان:
مقایسه مفهوم و جایگاه انسان در آثار بهزاد و
رافائل

استاد راهنما:
جناب آقای دکتر امیرنصری

استاد مشاور:
جناب آقای دکتر غلامعلی حاتم

پژوهشگر:
ساناز گلابی

تابستان 1390

کارشناسی ارشد

تعهد

اینجانب ساناز گلابی دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد
ناپیوسته به شماره دانشجویی 87085157600 در رشته
پژوهش هنر که در تاریخ 90/6/27

از پایان نامه خود تحت عنوان : مقایسه مفهوم و جایگاه انسان در آثار بهزاد و رافائل بدینوسیله متعهد میشوم:

1- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و د رمواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و ...) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

2- این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاهها و موسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

3- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و ... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

4- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدارک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی: ساناز گلابی

تاریخ و امضا:

بسمه تعالی

در تاریخ : 90/6/27

دانشجوی کارشناسی ارشد خانم / آقای ساناز گلابی از
پایان نامه خود دفاع نموده و با نمره

19 تمام به حروف نوزده و با درجه عالی
مورد تصویب قرار گرفت .

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی
دانشکده هنر و معماری

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
نامه دانشگاه تهیه شده است)

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX
(این چکیده به منظور چاپ

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه مناسب است □
تاریخ و امضا

مناسب نیست □

فهرست مطالب

فصل اول : کلیات طرح

1-1- بیان مسأله

.....
.....
2....

2-1- پیشینه

..... تحقیق
.....
3.....

3-1- اهمیت

..... تحقیق
.....
5.....

4-1- اهداف

..... تحقیق
.....
6.....

5-1- روش

..... تحقیق
.....
6.....

6-1- سوالات و فرضیه های

..... پژوهشی
7.....

1-7- نمونه های

موردی .....
7 .....

1-8- روش تجزیه و تحلیل داده

ها .....
8 .....

فصل دوم: روش شناختی تحقیق

2-1- کوتاه در باب

پانوفسکی .....
10 .....

2-2- الگوی

پانوفسکی .....
.....

10

فصل سوم: مطالعات نظری

مقدمه .....
.....

15 .....

3-1- کمال الدین بهزاد

3-1-1- زندگی بهزاد

.....
16 .....

3-1-1- حضور بهزاد در محفل میرعلی

شیرنوایی .....
18

3-1-2- سبک و ویژگی های کار

بهزاد .....
20 .....

1-2-1-3- انسان در آثار

بهباد .....
24.....

2-2-1-3- ترکیب بندی کارهای

بهباد .....
25.....

3-2-1-3- معماری در آثار

بهباد .....
27.....

4-2-1-3- فضای آثار

بهباد .....
28.....

5-2-1-3- واقع گرایی در نقاشی

29..... های بهزاد

2-3- رافائل سانتسیو

1-2-3- زندگی

رافائل .....
31.....

1-1-2-3- حضور رافائل در جمعیت

32..... عشق الهی

2-2-3- سبک و ویژگیهای کار

رافائل .....
33.....

1-2-2-3- انسان در آثار

رافائل .....
35.....

2-2-2-3- ترکیب بندی کارهای

رافائل .....
36

3-2-2-3 معماری آثار

..... رافائل
37.....

3-2-2-4 فضا در آثار

..... رافائل
37.....

3-2-2-5 واقع گرایی در نقاشی های

38..... رافائل

3-3- سده پانزدهم میلادی در ایتالیا و ایران

..... مقدمه
.....
39.....

3-3-1- بررسی مکاتب هنری

3-3-1-1- مکتب

..... هرات
39.....

3-3-1-2- مکتب فلورانس

41.....

3-3-2- رنسانس غربی و رنسانس

..... ایرانی
42.....

3-3-2-1- رنسانس

..... ایتالیا
42.....

3-3-2-2- رنسانس

..... ایرانی
44.....

3-3-3- اندیشه در سده پانزدهم میلادی(با تاکید بر هنر هرات و فلورانس) 1-3-3-3- اندیشه در ایتالیا	46.....
3-3-3-1-1-1- ویژگی ها و مولفه های رنسانس 2-3-3-3- اندیشه در ایران	47..... 54.....
3-3-3-2-2- ابن عربی و نگاهی به تعالیم او 4-3-3- مقایسه و بررسی هنر بهزاد و رافائل	54..... 57.....
4-3- مقایسه جایگاه انسان در آثار بهزاد و رافائل	64.....
فصل چهارم : تحلیل آثار مقدمه	69.....
1-4- توصیف و تحلیل آثار بهزاد و رافائل	70....
1-1-4- استقبال عزاداران مرگ امیرزاده جهانگیر از تیمور.....	70.....

4-1-2-	مجلس مشاوره با امیران به عزم رزم با	73
4-1-3-	مجلس جشن ورود تیمور از ماوراءالنهر به	77
4-1-4-	فتح شیراز به دست تیمور و اعلام تمکین	81
4-1-5-	مباحثه در مسجد	84
4-1-6-	مرد جوان در	87
4-1-7-	خلیفه هارون الرشید در	90
4-1-8-	ساختن کاخ	93
4-1-9-	گدا بر در	97
4-1-10-	مجلس سرور به مناسبت مراجعت تیمور به	101
4-1-11-	گالاتئا	104
4-1-12-	ازدواج مریم	108

.....	13-1-4	مسیح صلیب حمل می	کند
.....	112		
.....	14-1-4	پولس قدیس در آتن موعظه می	کند
.....	116		
.....	15-1-4		
.....		خاکسپاری	
.....	119		
.....	16-1-4	تجلی	
.....		مسیح	
.....	123		
.....	17-1-4	آتش سوزی در	
.....		بورجو	
.....	127		
.....	18-1-4	رانده شدن	
.....		هیلا دوروس	
.....	131		
.....	19-1-4	مکتب	
.....		آتن	
.....	135		
.....	20-1-4	نبرد	
.....		اوستیا	
.....	139		
.....	2-4	بررسی تطبیقی آثار بهزاد و	
.....		رافائل	
.....	142		
.....		فصل پنجم : نتیجه گیری و پیشنهادات	
.....	1-5	نتیجه	
.....		گیری	
.....	145		

5-2-پیشنهادات

.....

151 .....

فهرست تصاویر

فهرست منابع

فهرست جدول ها

عنوان

صفحه

4-2-1- جدول بررسی فرم در آثار بهزاد و رافائل

143

4-2-2- جدول بررسی ویژگیها و مشخصه های آثار بهزاد

144

و رافائل

فهرست تصاویر

- 1: تصویر رنگی استقبال عزاداران مرگ امیرزاده جهانگیر از تیمور
- 2: تصویر رنگی مجلس مشاوره با امیران به عزم رزم با امیر بیلدور
- 3: تصویر رنگی مجلس جشن ورود تیمور از ماوراءالنهر به سمرقند
- 4: فتح شیراز به دست تیمور و اعلام تمکین بزرگان فارس
- 5: تصویر رنگی مباحثه در مسجد
- 6: تصویر رنگی مرد جوان در مسجد
- 7: تصویر رنگی خلیفه هارون الرشید در حمام
- 8: تصویر رنگی ساختن کاخ خورنق
- 9: تصویر رنگی گدا بر در مسجد
- 10: مجلس سرور به مناسبت مراجعت تیمور به سمرقند
- 11: تصویر رنگی گالاتئا
- 12: تصویر رنگی ازدواج مریم عذرا
- 13: تصویر رنگی مسیح صلیب حمل می کند
- 14: تصویر رنگی پولس قدیس در آتن موعظه می کند
- 15: تصویر رنگی خاکسپاری
- 16: تصویر رنگی تجلی مسیح
- 17: تصویر رنگی آتش سوزی در بورجو
- 18: تصویر رنگی رانده شدن هیلادوروس

تصویر رنگی 19: مکتب آتن
تصویر رنگی 20: نبرد اوستی

فصل اول : کلیات طرح

1-1- بیان مسئله

در این تحقیق سعی بر آن است تا به نحوه تفکر نسبت به "انسان" به مثابه یک مؤلفه تصویری، در آثار کمال الدین بهزاد و رافائل سانتسیو پرداخته شود و در پس آن به تار و پود فلسفی این دو هنرمند شاخص نزدیک شد تا بتوان ادراک بهتری نسبت به چگونگی نمایش انسان، در آثار آن دو

داشت. موضوع بحث در مورد دیدگاه‌های شرقی و غربی از حیث اندیشه و بینش موجود در هر اثر حول محور انسان ، بسته به زمان و موقعیت جغرافیایی متفاوت می باشد . در آثار این دو هنرمند ، نشانه هایی از ذهن خلاق و پیشینه فکری و اندیشه بصری مشاهده گردیده که در برخی مواقع موقعیت زمانی و مکانی آن عصر را در نوردیده و در پاره ای دیگر ، منوط به شرایط همان زمان و نگرش انسان نسبت به آن دوره ، نمود و جلوه می نماید. دیدگاه معنوی انسان در مشرق زمین ، باعث نگرشی ژرف در ایجاد تصاویر مختص به آدمی بوده و موجب درگیر شدن ذهن بیننده با پیش زمینه تولید اثر می شود . در غرب به علت آنکه انسان تحت سیطره اندیشه رنسانس می باشد ، در ورای تفکر هنرمند رویکرد اومانستی را می توان مشاهده کرد. رویکردهای مورد بررسی می تواند بستر مناسبی را جهت القای اندیشه در ذهن مخاطب به لحاظ محتوا و فرم ایجاد نماید که بسته به شرایط زمانی و مکانی بازتاب پیدا می کند .

در نمونه های تصویری که از این دو هنرمند موجود است ، قیاس انسان به عنوان مؤلفه ای شاخص ، حائز اهمیت بوده و معطوف به بررسی آثار هنرمندان آن دوران می باشد . ابعاد وجودی انسان در اندیشه اومانستی ایتالیا ، تجلیگاه مؤلفه های تصویری در آثار رافائل گردید و همانگونه که نگرش غربی در دوره رنسانس تمامی زمینه های هنری دوران خود را تحت شعاع قرار داده ، در ایران نیز به سمت جایگاهی در عرصه هنر پیش رفت تا بدان جا که انسان خاکی تمام معیارهای تصویری آن دوره را بهم ریخته و یک تحول و یا خانه تکانی بصری و دیدگاهی در زمانه خود را به وجود آورد که می توان آنرا به وضوح در آثار بهزاد مشاهده نمود . اندیشه هر هنرمند در نحوه بیان تصویری او نمایان است . هرائر هنری معرف مولفه های بصری بسته به آداب و رسوم قومی ، بستر فکری و بینش هنری خالق اثر است که تاثیری مستقیم بر فرم شناساننده اثر می گذارد که در هر

دوره معانی متفاوتی را القا می کنند که همانا با سپری شدن زمان، ممکن است استنباط از آن دگرگون شود. از این رو، بررسی مفهوم و جایگاه انسان، در آثار کمال الدین بهزاد و رافائل سانتسیو، دو هنرمند برجسته شرق و غرب، به لحاظ فکری و تطبیق محیطی، قابل تعمق به نظر می رسد.

هدف از این پایان نامه در ابتدا بررسی زندگی و تفکر و اندیشه این هنرمندان است و سپس با بررسی نمونه های تصویری، سعی در شناخت دیدگاههای متمایز هریک و مشخصه ها و ویژگی های آنها خواهد بود.

1-2- پیشینه تحقیق

مدارک موجود در کتابخانه های ملی، فرهنگستان هنر، دانشکده هنر و معماری دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه هنر، دانشگاه تهران، دانشکده هنر دانشگاه شاهد، دانشگاه هنر الزهرا، دانشگاه علامه طباطبایی و همچنین شبکه اینترنت، حکایت از آن دارد که در زمینه آثار رافائل پژوهش تحلیلی صورت نگرفته است. در مورد کمال الدین بهزاد، تحقیق ها و کتابهای زیادی موجود است اما از این منظر، هیچ موردی رؤیت نشده است و به جز تعداد معدودی تحقیق تحلیلی روی آثار بهزاد که تا حدودی به موضوع مورد بحث نزدیک می باشد، مورد دیگری ملاحظه نشده است. چنین به نظر می رسد که تحقیق حاضر نخستین تحقیق و پژوهش بصورت تطبیقی روی آثار بهزاد و رافائل می باشد که نقش و جایگاه انسان را مورد بررسی قرار داده است.

تحقیقاتی که با موضوع این پایان نامه نزدیک بوده است عبارتند از:

1-2-1- اسکندری تربقان، ایرج، رساله دکتری پژوهش هنر، *هماهنگی طرح و تفکر در آثار بهزاد*، 1384، تهران، استاد راهنما: محمد حسین حلیمی، استاد مشاور: سید مهدی حسینی، دانشگاه هنر

در این رساله روش تحقیق توصیفی می باشد که به شیوه کتابخانه ای انجام پذیرفته است و روشی که برای تجزیه و تحلیل آن برگزیده شده، توصیفی و تحلیلی می باشد. در این پژوهش سعی شده است تا تعادل و هماهنگی مؤلفه های تصویری در آثار بهزاد با اندیشه و تفکر زمانه اش مورد بررسی قرار گیرد و از این حیث تا حدودی به تحقیق مورد پژوهش نزدیک می باشد.

1-2-2- مشفق‌فر، یعقوب، پایان نامه کارشناسی ارشد نقاشی *مقایسه تطبیقی آثار کمال‌الدین بهزاد با نقاشان معاصرش*، 1381، تهران، استاد راهنما: حبیب‌الله آیت‌اللهی، استاد مشاور: محسن مرآئی، دانشگاه هنرشاهد

این پایان نامه به روش تحقیق مقایسه ای، تاریخی انجام گرفته و به شیوه کتابخانه ای انجام پذیرفته است. هدف تحقیق بررسی و مقایسه آثار کمال‌الدین بهزاد با نقاشان معاصرش می‌باشد. روش تجزیه تحلیل این پژوهش، توصیفی، تحلیلی و مقایسه ای است. بهزاد به عنوان رابط بین سبک هرات و سبک تبریز به شمار می‌آید. او و نقاشان معاصرش، دنیای خیالی، عرفانی و مثالی را در قالب شکل و رنگ به صورت واقع‌گرایانه، از عالم مادی الهام

گرفته نشان می‌دادند و در شکستن زمان و مکان وجه مشترک دارند.

در این تحقیق، آثار بهزاد به صورت مقایسه تطبیقی با هم عصرانش مورد بررسی قرار گرفته، در حالی که در پایان نامه مورد پژوهش، نقش و جایگاه انسان در آثار بهزاد و رافائل مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

1-2-3-نجفی، زهرا، پایان نامه کارشناسی ارشد نقاشی، بررسی و تحلیل نشانه شناختی آثار بهزاد، 1385، تهران، استاد راهنما: محمد ضیمران، استاد مشاور: فرزاد سجودی، دانشگاه هنر

روش تحقیق تحلیلی، شیوه منتخب بوده و به شیوه اسنادی، کتابخانه ای انجام شده است و روش تجزیه تحلیل آن، توصیفی و تحلیلی می باشد. تحقیق مذکور سعی دارد تا با تکیه بر دانش نوین نشانه شناسی به تحلیل و تبیین برخی نگاره های بهزاد دوره تیموری بپردازد. هدف از انجام این پژوهش مطالعه موشکافانه ای در نگاره های ایرانی است تا بتوان معناهای تازه ای از لایه های غایب آن آشکار ساخت. این پایان نامه صرفاً به لحاظ این که آثار بهزاد را مورد بررسی قرار داده، تا حدودی به موضوع مورد تحقیق نزدیک می باشد.

1-3- اهمیت تحقیق

با توجه به این که بن مایه های فکری، اساساً هویت یک اثر را رقم می‌زند، بنابراین شناخت عمیق و همه جانبه آن، توجه بیشتری را می طلبد.

"انسان" همواره در بسیاری از آثار هنری، بالاخص نقاشی، کانون توجه بوده است. از آنجا که غرب و شرق اساساً به لحاظ زیربنای فلسفی، اعتقادات دینی، بینش فکری و ساختار اندیشه با هم متفاوتند، این نکته که در ورای اندیشه و تفکر یک هنرمند شرقی و غربی چه نگرشی وجود دارد و او چگونه درصدد بیان تصویری از "انسان" برآمده است، به نظر قابل توجه و تامل می آید، تا بتوان یک بررسی اجمالی پیرامون چگونگی ارائه تصویر ونحوه نگرش و دیدگاه فلسفی، از لحاظ فرم و معنا، درباره جایگاه و مفهوم "انسان" در شرق و غرب انجام داد.

1-4-اهداف تحقیق

- نقش و جایگاه " انسان" در آثار بهزاد و رافائل، که دو هنرمند بزرگ اعصار خود در دو منطقه مجزای جغرافیایی بودند، با استناد به همزمانی تقریبی آن دو مورد بررسی قرار گیرد.
- تفاوت ها و شباهت های موجود در آثار این دو هنرمند در خصوص مفهوم انسان به لحاظ فرم و معنا مورد پژوهش قرار گیرد.
- پس از بررسی آثار هریک از آن دو، بتوان برپایه مؤلفه های تصویری آثارشان، با اندیشه های آنها آشنا شد.
- سعی بر این خواهد بود تا تاثیر پذیری هریک از این دو هنرمند شاخص، از اندیشه های دوران خویش، مورد ارزیابی قرار گیرد.

1-5- روش تحقیق

با توجه به ماهیت تحقیق، روشی که برای این پایان نامه برگزیده شده، مقایسه ای و تاریخی بوده و با رویکرد